

"עד כי יבוא שילה ולו יקהת עמים"

פתיחה:

על הפסוק "לא יסור שבט מיהודה ומחקה מביין רגליו עד כי יבא שילו ולו יקהת עמים"¹ כתב רד"צ הופמן ששילה היא המקום הראשון שעם ישראל הגיע לנוח לאחר מלחמות רבות בשנים, וכך שנינו במשנה² "מנוחה זו שילה".

(ואפשר לפרש, כיוון שנחרבה שילה יקהת עמים ליהודה, שמלכותו של יהודה צמחה מחורבן שילה ככתוב "ויטש משפן שלו אהל שפן באדם... וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר: ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב". ו"עד כי יבא שילו" יתפרש כמו "לא יבוא עוד שמשך", מלשון שקיעה - לא יסור שבט ליהודה מיום שתשקע שילה. הערת העורך שב"ש)

רד"צ שם מעלה נימוק מעניין לבחירתה של שילה להיות עיר מקדש ה'. ע"פ הפסוק "ויסעו ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבתיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב", ובאגדה נאמר שהעמים השכנים לשכם באו להילחם בבני יעקב ונסוגו, רד"צ עורך חשבון וסובר שזה ארע באזור שילה, ולכן שם נבנה המשכן. עוד כותב (וכן החזו"א בזבחים קמא מא סי"ח) שאם בני ישראל לא היו חוטאים, הרי שמשכן שילה היה נשאר בנוי לעולמים. ואולי זה רמוז בכתבי רבי אלעזר הקליר "פצו חג ה' בשילו, דימו כי לעד יהיה שם מושלו".

במסכת מגילה נאמר³. "ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך"⁴ - "כמה צוארין הוו ליה לבנימין? אמר רבי אלעזר בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב. ובנימין בכה על צואריו בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב".

לפי שיטה זו נראה שמשכן שילה נועד להתקיים לעולם, וחורבנו היה עונש על חטא. אבל במקורות אחרים נראה ששילה נועדה להתחלף בירושלים, שהרי "נצטוו ישראל לבנות להם בית הבחירה"⁵ ומקום בית המקדש נקבע בירושלים שממנה הושתת העולם⁶, בה היתה עקדת יצחק⁷ ונתגלתה בנבואה⁸ לפיכך היה צריך מקדש שילה להיחרב.

בנושאים אלו התכתבו לפני כארבעים שנה הגאון רמ"מ שולזינגר זצ"ל, בעמח"ס משמר הלוי, והגאון ר' שמואל חיים דומב יבלח"א, בעמח"ס בניין חיים. קטעים מהתכתבותם מובאים כאן מספר בניין חיים באישור המחבר שליט"א.⁹

¹ בראשית מ"ט י'.

² זבחים י"ד ו'.

³ ט"ז ע"ב.

⁴ בראשית מ"ה י"ד.

⁵ סנהדרין כא, ב.

⁶ תוספתא יומא ב, יד.

⁷ דה"י ב, ג, א.

⁸ ספרי דברים פסקה סב.

⁹ ההתכתבות פורסמה בקובץ הנאמן תשמ"ב, גיליון תשרי וגיליון ניסן. לאחר מכן פרסם רמ"מ שולזינגר את מכתבו בספר משמר הלוי זבחים סי' קסא, ורש"ח דומב פרסם את שני המכתבים בספר בניין חיים סי' ע ועא.

הרב שמואל חיים דומב

דיין. רב קהילת חניכי הישיבות מודיעין עלית.

חורבן שילה

(מתוך מאמרו הנזכר בפתיחה¹)

במגילה דף ט"ז ע"ב איתא:

"וַיִּפֹּל עַל צְוָאֲרֵי בְנֵימִין אָחִיו – כְּמָה צוֹאֲרִין הוּ"ל לְבְנֵימִין, אָמַר ר' אֲלִיעֶזֶר, בְּכָה עַל שְׁנֵי מִקְדָּשֵׁין שְׁעֵתִידִין לְהִיּוֹת בְּחֻלְקוֹ שֶׁל בְּנֵימִין וְעֵתִידִין לִיְחָרֵב, וּבְנֵימִין בְּכָה עַל צוֹאֲרֵיו, בְּכָה עַל מִשְׁכַּן שִׁילָה שְׁעֵתִיד לְהִיּוֹת בְּחֻלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְעֵתִיד לִיְחָרֵב."

ובחי' מהר"ץ חיות שם הקשה וז"ל:

"נ"ב, איני יודע מה היה לו לבכות הרי עפ"י התורה היה עתיד ליחרב, ועיקר מצות התורה רק שיבנה המקדש בירושלים כמו דאמרינן (סנהדרין כ"א ע"ב) ג' מצות נצטוו ישראל וכו' לבנות להם בית הבחירה, ומיד שיבנה המקדש בירושלים שוב דין משכן דין במה יש לו, ועל הא דאמרו (יומא ט' ע"א) 'מפני מה חרבה שילה' לק"מ, דאפ"ל דהש"ס לא מיירי שם מחורבן המשכן רק מחורבן העיר, אבל חורבן המשכן הוא ע"פ התורה, ונענשו מדוע לא בנו המקדש בירושלים, ומה בכיה שייך על ענין זה, שמוכרח להיות נצטוונו ע"ז מפי ה' וצע"ג" עכ"ל.

ונראה ביישוב קושייתו. דהרי מזמן חורבן שילה עד שבנו המקדש בירושלים. היה נ"ז שנה שבאותו זמן שימשו בנוב וגבעון. וכמש"כ הר"מ להלן, ואיך אפשר שע"ז היתה בכייתו על חורבן שילה שהיה ראוי שיתקיים עוד נ"ז שנה. וחרב לפני זמנו, וכמש"כ הר"מ "בעוונות אבותינו", וכוונתו לדברי הגמ' ביומא דף ט' ע"א 'מפני מה חרבה שילה מפני שהיו בה שני דברים גלוי עריות ובזיון קדשים'.

והנה בשילה נאסרו הבמות, משא"כ בנוב וגבעון. ובגמ' זבחים דף קי"ט קאמר: מנה"מ (וברש"י שהיה היתר לבמות אחר קדושת שילה משחרבה), דת"ר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה. אל המנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים, למה חלקן, כדי ליתן היתר בין זה לזה. (וברש"י שם, כי לא באתם, בימי גלגל אל הנחלה, וגו' ולמה חלקן הכתוב לכתוב את שניהם, ליתן היתר במה בין זה לזה, דהא קרא בהיתר במות דגלגל משתעי וקאמר עד מתי אני אומר לכם איש כל הישר בעיניו, כי לא באתם עד עתה וגו', אבל לא משבאתם, ואי אין היתר בין זה לזה לא ה"ל למיכתב אלא מנוחה ומדכתיב נחלה, ש"מ דה"ק להו אחר קדושת המנוחה, תחזרו להיתר הראשון עד בואכם אל הנחלה.)

¹ ראה פתיחה והערה 9 שם.

והנה האי קרא משה רבינו אמרה לבני ישראל בערבות מואב "כי אתם עוברים את הירדן לבא לרשת את הארץ אשר ה' אלהיכם נותן להם" וגו' (דברים פי"א פסוק לא) "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום, איש היישר בעיניו". (שם פי"ב פסוק ח) (וברש"י שם מוסב למעלה על כי אתם עוברים את הירדן וגו', כשתעברו את הירדן עוד מותרים אתם להקריב בבמה כל י"ד של כבוש וחלוק וכו', עיי"ש).

והנה בזבחים קי"ז: איתא: "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום, אמר להן משה לישראל, כי עילתו לארץ, ישרות תקריבו וכו' וברש"י שם. בד"ה לא תעשו: "לאחר ביאת הארץ משתעי, וקאמר לא תעשו כשתבואו בגלגל, ככל אשר אנחנו עושים פה היום, שאנו בין ציבור בין יחיד מקריבין חטאות וכו' אבל מה אנו עושים שם, איש כל הישר בעיניו, היחיד לא יקריב שם אלא נדרים ונדבות שישרו בעיניו לנדור ולנדוב, עד מתי, כי לא באתם וגו' עד שתבואו לשילה". ע"כ.

ומבואר דכבר אז משה רבינו אמר להן שיהא זמן היתר במה, בין שילה לבין ירושלים, דאחר קדושת המנוחה שחרבה שילה, תחזרו להיתר הראשון של במות עד בואכם אל הנחלה, וא"כ לכאו' ע"כ היה צריך להיות כך שבין שילה לבין בנין ירושלים יהא זמן שתהיינה הבמות מותרות ולפ"ז לכאו' אזלא תירוצי הנ"ל דהבכיה היתה ששילה חרבה לפני ירושלים, ובינתיים המשכן היה בנוב וגבעון, דע"כ היה צריך להיות פרק זמן שקדושתה תתבטל כדי שיהא היתר במות בינתיים, אולם היא משום הא לא קשיא, דמשום זה היה סגי לזמן קצר ולא נ"ז שנה וז"פ.

עוד היה נראה לומר ביישוב הקושיה הנ"ל, דהנה בשילה היה דין דקק"ל ומעשר שני נאכלים בכל הרואה, משא"כ בשאר במות של גלגל ונו"ג. וילפינן לה מקרא, ד"השמר לך פן תעלה עולתיך בכל מקום אשר תראה" - מקום שאתה רואה אי אתה מעלה, אבל אתה אוכל בכל מקום שאתה רואה (עיי"ש בזבחים) והנה דין זה דכל הרואה רק בשילה נהג, ולא בגלגל ונו"ג.

ונראה דהנה בזבחים קיח: איתא: "ר' אבהו אמר קרא בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו תזכה ותאכל בקדשים כמלוא עיניה". וברש"י: 'שאינה שלו - אשת אדוניו'. וכו' ע"ש. המבואר מזה דדין דכל הרואה דהיה בשילה היה בזכותו של יוסף שלא רצה לזון מדבר שאינו שלו היינו אשת אדוניו ונזהר בעריות. והנה כבר הובא לעיל דברי הגמרא ביומא 'מפני מה חרבה שילה שהיו בה עריות ובזיון קדשים' (וע"ש בגמ' דלא היו ממש עריות), ולפ"ז נראה לבאר דהא דקאמר מפני מה חרבה שילה היינו מפני מה חרבה מעלה זו של כל הרואה ויותר לא נהגה. והיינו דכיון דכל מעלת שילה שהיה בה דין כל הרואה היה משום יוסף שנזהר בגילוי עריות. שוב א"כ ביש בה ג"ע ליתא לסיבה זו שיהיה בה דין דכל הרואה הרואה. ובזה נראה ליישב קו' המהר"ץ חיות, דבכית בנימין היתה על מעלה דכל הרואה שנסתלקה, ואף בירושלים שבאו אל הנחלה לא נהגה יותר. והטעם משום שהיה ג"ע וזכותו של יוסף לא היתה יותר. ויתבאר לפ"ז הגמרא בזבחים קיח: "ולו תאנת שילה - מקום שכל הרואה אותו מתאנח על אכילת קדשים שלו" ובפשוטו משמע שנקבע שמה לתמיד תאנת שילה משום ששם היו מתאנחין על אכילת קדשים בכל הרואה שנסתלקה, ולא חזרה אף בירושלים.

הרב משה מרדכי שולזינגר זצ"ל

בעמח"ס 'משמר הלוי'

בענין משכן שילה

(קטעים מתוך מכתב הגאון ר' משה מרדכי שולזינגר¹)

אחדשה"ט באהב"ר.

ידידי היקר שליט"א!

רבות התענגתי על חידו"ת הנחמדים, בטוב טעם ודעת נאמרים, שפרסם כת"ר שליט"א ב'הנאמן' בענין משכן שילה, ואודה לו מאד שעל ידו נתעוררתי לעיין בהאי ענינא, והנני בזה להציע לפניו את אשר הרהרתי בזה, ולכת"ר שליט"א התודה והברכה.

....

בענין חורבן שילה

כת"ר שליט"א מביא קושיית המהר"ץ חיות זצ"ל במגילה ט"ז ע"ב שאמרו שם בגמרא שיוסף בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב, ובנימין בכה על משכן שילה שעתידין להיות בחלקו של יוסף ועתידין ליחרב, ועל זה הקשה בהגהות מהרצ"ח זצ"ל שם: "איני יודע מה היה לו לבכות, הרי ע"פ התורה היה עתיד ליחרב, ועיקר מצות התורה רק שיבנה המקדש בירושלים וכו', ומיד שיבנה המקדש בירושלים - שוב דין משכן שילה דין במה יש לו [ר"ל שנאסר באיסור הבמות], ועל הא דאמרו ביומא ט' ע"א מפני מה חרבה שילה, - לק"מ, דאפשר לומר דהש"ס לא מיירי שם מחורבן המשכן, רק מחורבן העיר, אבל חורבן המשכן הוא ע"פ התורה, ונענשו מדוע לא בנו המקדש בירושלים, ומה בכייה שייך על ענין זה שמוכרח להיות ונצטוינו ע"ז מפי ה', וצע"ג", והאריך כת"ר שליט"א לפלפל בקושיא זו בדברים נעימים ויקרים.

ולא אכחד את אשר בלבי כי לענ"ד לא זכיתי כלל להבין מה נתקשו בזה. הלא כדי שייבנה המקדש בירושלים לא היה משכן שילה צריך ליחרב, והלא משכן שילה נחרב. וכך פירש מאור עינינו רש"י ז"ל בתהלים ע"ד (ח) את הפסוק "שרפו כל מועדי א-ל בארץ", וכתב רש"י שם: "ותדע שהרי שרפו כל מועדי א-ל שהיו בארץ, כל בתי ועד שלו, פלשתים החריבו שילה נבוכדנצר החריג בית ראשון, ואחרים (צ"ל: רומיים, כמובן) החריבו בית שני", הרי שכתב רש"י להדיא שפלשתים החריבו שילה, ועל זה קאמר קרא "שרפו כל מועדי א-ל בארץ", וכמו שנחרבו ונשרפו בית ראשון ושני ע"י נבוכדנצר ורומיים, כך נחרב ונשרף משכן שילה ע"י פלשתים.

¹ עיין בפתיחה ובהערה 9 שם.

ואמנם כן צ"ב מה נשרף ונחרב, דהלא כשחרבה שילה עברו לנוב, ובנוב הקימו את אהל מועד, כלשון הברייתא בזבחים קי"ח ע"ב וכמש"כ הרמב"ם בפיה"מ שם [ולשונו בהל' בית הבחירה פ"א שבנו מקדש כפר עמדו ע"ז כל המפרשים, וי"ל]. ובשלמא לשיטת הבבלי והרמב"ם הנ"ל (באות א'), וכמו שביאר החזו"א הנ"ל שרק היריעות של המשכן היו לגג במשכן שילה, וכל הבנין היה של אבנים, - י"ל שפיר שכל הבנין נחרב ונשרף, ובנוב הקימו את קרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו, וצ"ע בנוגע להיריעות אם נשרפו גם כן בשילה, ואז היה צריך לעשות חדשות בנוב, ולכאורה עדיף לומר שלא נשרפו היריעות, מדאמרינן בסוטה ט' ע"א "דרש רב חנינא בר פפא מאי דכתיב רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה, אל תקרי נאוה תהלה אלא נוה תהלה, זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם, דוד דכתיב טבעו בארץ שערייה, משה דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגנו אהל מועד קרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו", וצ"ב מה זה אהל מועד כאן, אם תנא והדר מפרש קרשיו וכו', אבל היריעות לא נגנזו, דנשרפו כבר בשילה, או שאהל מועד עומד בפני עצמו, והיינו היריעות, - [ואילו הי' כתוב בוי"ו החיבור - "אהל מועד וקרשיו", - היה פשיטא ד'אהל מועד' לחוד ו'קרשיו' לחוד, כמבואר כה"ג בתוס' חולין פרק אלו טרפות דף נ"ד סוף ע"ב: "ובסדר המשנה לא גרסינן הן במסכת כלים בפרק שני משנה ב', אלא גרסינן התם הדקין שבכלי חרס וקרקותיהן כו', ומשתמע כמו הן, כיון דגרסי' וקרקותיהן", ר"ל בוי"ו החיבור, אבל הואיל ונאמר בגמרא אהל מועד קרשיו וכו', בלי וי"ו החיבור, יש מקום לספק הזה]. - ועדיף לומר כך, כהאי גיסא דאהל מועד בפני עצמו, דאל"כ הלא שלטו שונאים במעשיו של משה, ביריעות, ולכן עדיף לומר שהיריעות לא נשרפו, וחורבן ושריפת שילה היו רק על הבית אבנים. וגאון אחד שליט"א הראה מקום להפסוק בדהי"ב א' ג', ע"ש. [ועל מעשה ידיו של דוד נאמר בגמרא על השערים, עיי"ש ברש"י ובמהרש"א, ולא על כל ביהמ"ק, כי לא דוד בנה את ביהמ"ק, אלא שלמה, ורק השערים נקראו מעשה ידיו, או כפירוש רש"י דקאי על השערים של מצודת ציון היא עיר דוד וביתו, או כפירוש המהרש"א עיי"ש. אבל המשכן מיקרי מעשה ידיו של משה דכתיב "ויקם משה את המשכן וגו', ופשוט].

שו"ר דהאי ספיקא דילן בפירוש הגמרא בסוטה ט' ע"א - מבואר להדיא בתוספתא דסוטה פי"ג ה"א: "משנבנה בית ראשון - נגנו אהל מועד, ונגנו עמו קרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו", ובש"ס דילן הובאה האי ברייתא בנוסח הנ"ל: "נגנו אהל מועד קרשיו ובריחיו וכו'", שנותן מקום להסתפק כנ"ל, אם "אהל מועד" הוא דבר בפני עצמו, או דתנא והדר מפרש, כמשכ"ל, אבל בתוספתא הלא מפורש להדיא שהם שני דברים: "נגנו אהל מועד, ונגנו עמו קרשיו וכו', ובאמת כך כתבו שם מפרשי התוספתא המנחת בכורים והחזון יחזקאלי, שנגנו אהל מועד היינו "היריעות שעשה משה על המשכן", הרי כדמסקינן לעיל שנשתיירו מחורבן שילה, אע"פ שהיו לגג על המשכן דשילה, מ"מ לא שלטו בהם השונאים במעשה ידיו של משה.

ולשיטת הירושלמי הנ"ל שבמשכן שילה הי' בית אבנים מלמטה בגובה עשרה טפחים, ועליו עמד כל המשכן של משה, א"כ צ"ל שנחרב ונשרף הבית אבנים מלמטה.

וברש"י תהלים הנ"ל כתב "פלשתים חרבו שילה", ופשטות הדברים היינו משכן שילה, ולא העיר שילה, דהלא קאי על השרפו כל מועדי א-ל בארץ, שכתב רש"י "כל בתי ועד שלו", דהיינו

המשכן בשילה, דאילו העיר שילה איזה דין מקום ועד יש לה, ואכילת קדק"ל בשילה היא ככל הרואה, וכמו שנבוכדנצר ורומיים החריבו בית ראשון ובית שני, ולא ירושלים בלבד, כך פלשתים החריבו משכן שילה, והלא זה הוא האמור בגמרא דמגילה ט"ז ע"ב הנ"ל שבנימין בכה על משכן שילה [כך הוא לשון הש"ס] שעתיד ליחרב.

והלא כדי שתתקיים מצות התורה לבנות את המקדש בירושלים - לא היה צריך שמשכן שילה ייחרב, והי' הבית אבנים מלמטה יכול להישאר במקומו, ואע"פ שלהבבלי היו מעבירים את היריעות שלמעלה לאהל מועד שבנוב, ולהירושלמי היו מעבירים את כל המשכן לנוב, אבל הבית אבנים מלמטה הי' יכול להישאר שלם.

והשתא ניחוי אנן מה הי' דינו של הבית אבנים מלמטה, בלי היריעות מלמעלה, להבבלי, ובלי כל המשכן על גביו, להירושלמי. דהנה בשו"ת חת"ס חאו"ח סימן ל"ב כתב: "דאין ספק אצלי שאסור לנתוץ אבן מבמה, לא מבעיא בשעת היתר הבמות, אלא אפילו בשעת איסור במות, משנבנה בהמ"ק, מ"מ אותם הבמות שנבנו בשעת היתר - נ"ל שאסור לנתוץ מהם שום דבר, ושלמה המלך ע"ה השאירם ולא הרסם כלל וכו', דפשיטא לי דלאו דנתיצה שייך אף בבמה, אפילו בשעת איסור במות, שאסור לנתוץ אותה במה הנבנה בהיתר, ומכ"ש בשעת היתר במות", עכ"ל החת"ס. יעו"ש בכל דבריו הקדושים שביאר עפ"ז מה שמלכי יהודה החסידים לא הסירו הבמות, מפני שאסור, וחזקיהו המלך סבר דלמיגדר מילתא שאני, עיי"ש בכל מתק דברי החת"ס זיע"א.

ובספר מנחה חריבה לסוטה ל"ה ב' הביא סמך גדול לדברי החת"ס הללו מרש"י [מלכים א' י"ט] במה שאמר שם אלי: "כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחותיך הרסו וגו', וכתב על זה רש"י: "את מזבחותיך הרסו, במות יחיד הנעשות לשם שמים, שהרי מזבח בית הבחירה בירושלים הי'", ולכאו' צ"ע: הלא הי' אז ביהמ"ק בירושלים, וא"כ הוא שעת איסור הבמות, ומה זה "במות יחיד הנעשות לשם שמים", והלא אסורות בזמן המקדש. אמנם להחת"ס הנ"ל א"ש היטב, דהיינו במות יחיד הנעשות לשם שמים שנותרו מזמן היתר הבמות, ויש עליהן לאו ד"לא תעשון כן לה' אלקיכם", שאסור לנותצן ולהורסן, אפילו בזמן איסור הבמות, כיון שנבנו בהיתר. [ובס' משאת המלך עה"ת בהפטרת פ' פינחס הניח בצ"ע דברי רש"י הללו, דמלכים, דהלא הוי שעת איסור הבמות, ולהנ"ל א"ש היטב, כמש"כ המנחה חריבה, דהבמות שנבנו בשעת היתר הבמות - אסורות בנתיצה והריסה לעולם. ובס' טעמא דקרא בהוצאה החדשה בהוספות בפסוק הזה דמלכים זכה לכוון לדברי החת"ס, אמנם בחת"ס יש עוד תוספת, ע"ש ותבין].

ולא אמנע מלכתוב כאן מה שאשכחית מרגניתא טבא בסייעתא דשמיא בהאי ענינא בספר הקדוש "בית אלקים" לרבנו המבי"ט זיע"א בשער היסודות סוף פרק ט"א (עמ' 290 טור ב'), וזה לשון קדשו שם: "והנכון כי בזמן היתר הבמות להקריב קרבנות נדבה, המקום שנתקדש לבמה והקריבו בו, היו מתפללים שם, והי' נשאר המקום ההוא מקודש, והיו בונים בית הכנסת לרבים, וכשנבנה בית עולמים, שנאסר הבמות, היו מתפללים ג"כ באותם המקומות, והיו משלמים בשפתותם תפלות ותהלות לא-ל במקום הפרים והכבשים שנקרבו שם", עכ"ל המבי"ט. ודברי

רבותינו המבי"ט והחת"ס זיע"א מאירים זה את זה ומשלימים זה את זה ומבארים זה את זה. ודוק היטב בזה. והדברים נפלאים בעזהשי"ת.

ואם כן הלא אם לא הי' נחרב ונשרף הבית אבנים מלמטה של משכן שילה - הלא כל הנותן ממנו אבן (אפילו אחרי בנין ביהמייק בירושלים) - היה עובר בלאו דאורייתא ד"לא תעשון כן לד' אלקיכם", דהוי מהרס בית של קדושה, שהיו מקריבין בו קרבנות לה'. ואם כן הלא מובן היטב כמה הי' לו לבנימין לבכות ולהצטער על חורבן ושריפת משכן שילה [שבחלקו של יוסף] ע"י הפלשתים. דכמו שכשעברו מגלגל לשילה, ונאסרו במות יחיד, כל המהרס [אפילו עכשיו, בזמן שילה, שהוא זמן איסור הבמות] אבן מבמת יחיד שנבנתה בזמנו בהיתר, אע"פ שעכשיו אסורה, מ"מ עובר בלאו ד"לא תעשון כן לד' אלקיכם", ולא תימא דווקא בזמן שילה, דעכ"ז עדיין עתידות הבמות להיות מותרות בין מנוחה לנחלה, כדדרשינן מקרא ליתן היתר בין שילה לירושלים, - [ועיין מה שאכתוב בזה לקמן בס"ד] -, וא"כ במת יחיד זו שנתצה - הלא מהרס בזה מקום שעדיין יהי' ראוי להקרבה, לא כן הוא הדבר, אלא אפילו כשבאו לירושלים, ונבנה המקדש, ונאסרו הבמות לעולם, ושוב לא יהי' להן היתר, מ"מ כל הבמות יחיד, שנבנו בזמן היתר הבמות, נשאר עליהן לעולמים איסור נתיצה ושבירה והריסה מקרא ד"לא תעשון כן לד' אלקיכם", כמו שרבנו החת"ס זיע"א מלמד אותנו, ורש"י דמלכים הנ"ל [דמיירי בזמן המקדש] מסייעו טובא, וכמשנ"ת.

הכי נמי הקמת המקדש בירושלים אינה זקוקה לחורבן משכן שילה, וסגי בנבואה לבנות המקדש בירושלים, ואז נאסרת ההקרבה בכל מקום מלבד בביהמ"ק, וגם בשילה נאסרת ההקרבה, ומ"מ הי' הבית אבנים דשילה נשאר בדין קדושתו כנ"ל, ובאיסור נתיצתו כנ"ל. מקרא ד"לא תעשון כן לד' אלקיכם", אלא שגרמו עוונות (המבוארים ביומא דף טו) שהחריבו הפלשתים ושרפוהו, וחורבן זה איננו דרוש להקמת המקדש, ועל דא שפיר קא בכי בנימין על צוארי יוסף. ואינני מבין למה לא נחת לזה הגאון מהרצ"ח ז"ל והניח קושייתו בצ"ע גדול.

אמנם כן בספר חזון איש קמא [בסימן מ"א ס"ק י"ח, והוא בחזו"א קדשים בעמוד 180 טור ב'] כתוב לאמור: "והנה לא מצינו בכתוב שחרבה שילה, אלא נראה שאחר מיתת עלי הועתק המשכן משילה ע"פ ה', עיין ירמי' ז' יב", עכ"ל החזו"א. והנה הרישא של דברי החזו"א הי' אפשר לפרש ש"לא מצינו בכתוב שחרבה שילה", דהיינו שאין פסוק על זה, אבל באמת חרבה שילה, כלשון הברייתא בגמרא, אבל המשך דברי החזו"א: "אלא נראה שאחר מיתת עלי הועתק המשכן משילה ע"פ ד'", משמע להדיא שמפרש שלא הי' כאן חורבן בשילה. אלא רק העתקת המשכן משילה ע"פ ה' אחרי מיתת עלי, אלא שא"כ צ"ב לשון הברייתא זבחים קי"ח ע"ב "כשמת עלי הכהן חרבה שילה", - [דהלא ברש"י במשנה בזבחים קי"ב ע"ב מדוקדק: שבמעבר מגלגל לשילה ("באו לשילה") לא כתב רש"י "חרבה גלגל", אלא כתב רש"י: "באו לשילה, לאחר חלוקה מיד קבעוהו בשילה", ואילו במעבר משילה לנוב כתב רש"י: "באו לנוב וגבעון, כשחרבה שילה", וא"כ משמע שהי' שם חורבן בשילה]. - ואולי מפרש החזו"א על העיר שילה, לא על המשכן. כמו "חרבה נוב" שבברייתא שם, שמתפרש על נוב עיר הכהנים ע"י דואג האדומי, אבל אהל

מועד שבנוב לא נפגע כלל, וכן "חרבה שילה" יתפרש שחרבה העיר, משא"כ בגלגל לא חרב כלום, לא המשכן ולא העיר, ולכן לא כתב רש"י במשנה "חרב הגלגל", אלא רק "באו לשילה".

אמנם בסוף דבריו כתב החזו"א: "עיין ירמ' ז' י"ב". וזה לשון הפסוק שם: "כי לכו נא אל מקומי אשר בשילו אשר שכנתי שמי שם בראשונה וראו את אשר עשיתי לו מפני רעת עמי ישראל".

וצ"ב מה נתכוון רבנו החזו"א זיע"א להביא מפסוק זה, דלכאורה בפשוטו משמע בפסוק זה שאכן הי' חורבן בשילה, דהנביא אומר שבית ראשון שבירושלים יארע לו מה שאירע לשילה, כאמור שם להלן בפסוק י"ב: "ועשיתי לבית אשר נקרא שמי עליו אשר אתם בטחים בו ולמקום אשר נתתי לכם ולאבותיכם כאשר עשיתי לשל", ובית המקדש הלא ממש נחרב, אבל מ"מ אין הכרע בדבר, דאכתי י"ל דהחורבן של שילה היינו העתקת המשכן משם לנוב, וכך יש לדון ולהסתפק גם בלשון הרד"ק שם בירמ'י: "ראו מה עשיתי לו מפני רעת עמי ישראל, שהחרבתי אותו וסלקתי שכינתי ממנו וגלה הארון ממנו והי' עם פלשתים", - האם נאמרו כאן שני דברים: שהחרבתי אותו, הא חדא, ועוד; סלקתי שכינתי ממנו, או הן הן הדברים: שהחרבתי אותו היינו ע"י שסלקתי שכינתי ממנו, אבל לא שהי' כאן חורבן של הרס שריפה.

אלא שמ"מ הלא הבאנו לעיל לשון רש"י בתהלים ע"ד ח', שלכאורה משמע להדיא שהי' שם חורבן ושריפה ממש כמשכן שילה, וצ"ע למה לא הביאו רבנו החזו"א זיע"א, וי"ל.

עוד העיר גאון אחד שליט"א [על מש"כ החזו"א שלא מצינו בכתוב שחרבה שילה] מהא דתניא בסדר עולם רבא רפי"ג: "ויום שמת בו עלי ויטוש משכן שילה וימאס באהל יוסף וגו' ויתן לשבי עזו (תהלים ע"ט)".

אבל עכ"פ למדנו מדברי החזו"א שכל הלשונות ש"חרבה שילה" יכולים להתפרש על העתקת המשכן משילה, ולהבנה זו אכן חוזרת וניעורה קושיית המהרצ"ח ז"ל הנ"ל: שהלא כך הי' הדין שייבנה המקדש בירושלים, ומה כאן הבכיה. והנה על זה כתב כת"ר שליט"א דרך ליישב, וכדלקמן, וכאשר נעיין בחזו"א הנ"ל [באמצע דברי הס"ק שם בעמוד 180 טור ב' ס"ק י"ח] נראה שיש הרבה לדון ולבאר בזה.

ואבאר את הדברים בס"ד: דהנה כת"ר כתב, דהלא לא באו מיד משילה לירושלים, אלא היה באמצע נ"ז שנים של נוב וגבעון, ואיים עדיין לא הגיע זמנה של ירושלים, וכבר נסתלק המשכן משילה, וזה נקרא חורבן שילה, ואלמלא החטא היה יכול להימשך המשכן בשילה.

אלא שחזר כת"ר והקשה על זה, מהא דילפינן בזבחים קי"ט ע"א מקרא ד"כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה" מנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים, ולמה חילקן הכתוב ליתן הפסק בין שילה לירושלים, ותהי' אז תקופה של היתר הבמות, והדרא קושיא לדוכתה.

ועל זה תירץ כת"ר, דמ"מ לא הי' צריך להיות תקופה כה ארוכה של נ"ז שנים לקיומי האי קרא דהיתר הבמות בין שילה לירושלים, והי' יכול להתקיים גם בזמן קצר מאד, וממילא כל הזמן הארוך הזה מיקרי חורבן שילה, עד כאן דברי כת"ר.

והנה זה לשון קדשו של החזו"א הנ"ל הנצרך לעניננו [אמנם צריך ללמוד שם את כל הס"ק]: "אבל צ"ע דא"כ מאי פריך מנ"ל דיש היתר אחר שילה, הרי קדושת שילה לכו"ע לא הוי אלא

לשעתה, ואולי אי לאו קרא לא היו משנין כלל את שילה עד דיתנני מקדשא, ומיהו הכתוב אומר וימאס באהל יוסף ואי לאו החטא היה שילה משלים עד ירושלים, וצ"ל דקרא אשמועינן שלא יקדשו שילה אלא על זמן קיומה, ולולא החטא היתה בקיומה עד בנין הבית", עכ"ל החזו"א.

וכאן הבן שואל: אם לולא החטא היתה שילה בקיומה עד בנין הבית, איך היה מתקיים הפסוק דליתן היתר בין זה לזה, כמו ששאל כת"ר? איפה היה כאן היתר הבמות בין שילה לירושלים?

וכפי הנראה צריך לומר בס"ד שהחזו"א מפרש שלא נאמר כלל בפסוק נבואה וקביעת עובדא לעתיד שיהיה זמן כזה של היתר הבמות, אלא הפסוק אומר רק זאת: שהדין של היתר הבמות הוא במצב של "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה", וכאשר תהיה "מנוחה" [זו שילה] או "נחלה" [זו ירושלים] יהיו הבמות אסורות, - [עיי"ש בדברי החזו"א לפני כן: "דכל שאין לישראל מקום מקודש קרינן בו כי לא באתם אל המנוחה, שאין כונת הכתוב בביאתן אלא שיהי' להם מקום המקודש"]. - ותליא בהא: אם שילה ישלים עד ירושלים, אז הרי לא יהיה זמן בינתיים שאינו לא "מנוחה" ולא "נחלה", ובאמת לא יהי' למעשה בינתיים היתר הבמות, אבל הדין ישנו וקיים. אבל אם יהי' הפסק ביניהם - באותו זמן, שאינו לא "מנוחה" ולא "נחלה", יהיו הבמות מותרות. ולשון הגמרא "ליתן היתר בין זה לזה", דהיינו שנאמר כאן דין בפסוק, שבין מצב של "מנוחה" למצב של "נחלה" [אם יהי' הפסק בינתיים] יהיה היתר הבמות.

ועוד יותר מזה: הלא בפסוק זה נאמר דין איסור הבמות, מתי הבמות אסורות? - בזמן של "מנוחה", ובזמן של "נחלה", וכל שאינו זמן כזה אין בו איסור הבמות, ואין הפסוק מחייב וקובע עובדא שיהיה זמן כזה [אלא שלמעשה הי' הפסק, אבל לא מפני הפסוק, אלא מפני החטא], אלא רק דינא קאמר קרא, וכמשנית היטב, ושפיר כתב החזו"א שלולא החטא היתה שילה בקיומה עד בנין הבית, וזה עוד יותר ממה שכתב כת"ר, שכת"ר לא נשאו לבו לומר עד כדי כך שיתכן שבכלל לא יהיה זמן בינתיים בין שילה ובין ירושלים, ולכן תירץ שהנפקמ"נ היא על אורך הזמן, ולשיטת כת"ר אפילו בלי החטא היה הכרחי שיהיה לפחות יום אחד הפסק בין שילה לירושלים לקיומי קרא שקובע שיהיה היתר הבמות בין זה לזה.

אבל רבנו הקדוש החזו"א זיע"א דנפיש חיליה טובא אינו מצריך כלל שיהיה הפסק בין שילה לירושלים, ולולא החטא היתה שילה בבנינה עד ירושלים, כי אין הפסוק מחייב שיהי' הפסק, אלא רק זאת אומר הפסוק: שזמני "מנוחה" ו"נחלה" הם זמני איסור הבמות, וכל שאינו בזמן זה - אין בו איסור הבמות, אבל אין זה מחייב שיהי' תקופה כזו, וכמשנ"ת היטב בס"ד.

ואמנם כן אין כל זה מפורש להדיא בדברי החזו"א, אבל כיון שכתב החזו"א שלולא החטא היתה שילה בקיומה עד בנין הבית, על כרחנו צריכים אנו לפרש ככל מש"כ בזה בס"ד בביאור דעתו הקדושה שלזה נתכוון, והדברים נראים נכונים היטב בעזהשי"ת. [אא"כ נתרץ באופן אחר, דתנן באבות "הכל צפוי והרשות נתונה", עיי"ש בפיה"מ להרמב"ם ובאור שמח הלכות תשובה פ"ד, ולפי"ז הכל פשוט לכאו' ולק"מ כלל וכלל].

ונמצא לדברי כת"ר שליט"א היתה הבנייה של בנימין על נ"ז שנה פחות משהו, ואילו לדברי החזו"א היתה הבנייה על כל הנ"ז שנה. ודוק היטב בכל זה.

אמנם אם כנים אנחנו במה שלמדנו לעיל מדברי רש"י תהלים ע"ד ח' שאכן הי' חורבן ושריפה ממש בשילה, כי אז מתפרשת הבנייה על חורבן שילה כפשוטה, שנחרב המשכן שם כנ"ל, ולא רק על העתקת המשכן משילה לפני הגעת הזמן דירושלים, וככל משנ"ת בזה היטב לעיל בעזהשי"ת.

בענין אכילת קדשים קלים בשילה בכל הרואה

עוד כתב שם כבוד ידידי שליט"א ביישוב קושיית המהרצ"ח זצ"ל הנ"ל [מה היתה הבכייה על חורבן שילה] די"ל דהיינו שבכה על חורבן המעלה המיוחדת שהיתה בשילה, שקדשים קלים ומעשר שני היו נאכלין בכל הרואה, משא"כ בנוב וגבעון וירושלים, והאריך כת"ר שליט"א בזה. ולענ"ד עדיין צריך ביאור, דהלא משילה באו לנוב וגבעון, ושם קדק"ל ומעשר שני היו נאכלים בכל ערי ישראל, והלא אדרבא: ביחס לנוב וגבעון הלא הדין של אכילה בשילה בכל הרואה הוא הגבלה וצמצום, שלא נאכל בכל ערי ישראל, אלא רק בכל הראה של שילה וא"כ ע"י המעבר משילה לנוב וגבעון הלא אדרבא: התרחב והתפשט עוד יותר מקום אכילת קדשים קלים ומעשר שני, ומה כאן הבכייה?

...

ובאמת עיקר הדבר לפרש ענין חרבה שילה [ביומא ט'] דנפקמ"נ לשינוי בהלכות שילה - כבר דרך בדרך זו ליבנו מאור הגולה הגאון ר' אייזיל חריף זצוק"ל מסלונים, שמפרש באופן נפלא הא דיומא ט' ע"א "מפני מה חרבה שילה מפני בזיון קדשים", שהיו בני עלי הכהנים מבזים את חלקם הניתן להם מהקדשים במשכן שילה, חזה ושוק ותרומת לחמי תודה ובשר חטאות ואשמות ושיירי מנחות, ועל זה חרבה שילה ועברו לנוב וגבעון, ואמרינן בסוף זבחים ק"כ ע"א: "חזה ושוק בבמה גדולה ואין חזה ושוק בבמה קטנה", ובתוספתא שם ובירושלמי פ"ק דמגילה "חזה ושוק לכהנים בכמה גדולה, ואין חזה ושוק לכהנים בבמה קטנה", וא"כ ע"י חורבן שילה והמעבר לנוב וגבעון הפסידו הכהנים חזה ושוק ותרומת לחמי תודה ושיירי מנחות שאינם מקבלים בבמה קטנה, וגם אין כיהון בבמה קטנה, אלא גם זר עובד, ואיך הפסידו הכהנים גם עבודת הקרבנות וגם אכילת קדשים ע"י חורבן שילה, וזה היה עונש מידה כנגד מידה על בזיון קדשים שנהגו הכהנים בשילה, עיין כל זה באורך בדבריו הקדושים והנחמדים בס' "שפת הנחל" סוף דרוש י"ט [דף ס"ב] ובס' אבי הנחל דרוש ד [דף ט"ז וי"ז]. וזה א"ש היטב, שע"י החורבן של שילה הפסידו הכהנים דין עבודתם ואכילתם.

אבל כת"ר שליט"א שרוצה לפרש ענין חורבן שילה על הפסד דין אכילת קדק"ל ומע"ש בכל הרואה, - דבר זה עדיין צריך ביאור, דאדרבא בנוב וגבעון התרחב והתגדל מקום האכילה לכל ערי ישראל בכל מקום.

...

ואודה מאד לידידי שליט"א שעל ידו נתגלגלה לי הזכות לעיין קצת עד מקום שידי יד כהה מגעת בהאי ענין נכבד דמשכן שילה ולסדר בכתב את הדברים בהאי קונטרס בעזהשי"ת. ואשמח מאד לשמוע חוות דעת כת"ר ידידי שליט"א בכל האמור בזה.

הנני ידידו עוז

דוש"ת ביקרא דאורייתא

משה מרדכי הלוי שולזינגר

מיושבי בית המדרש "ירחי כלה"

זכרון מאיר

הערת רמ"מ שולזינגר בספר משמר הלוי (מובאת בקיצור)

אמר הכותב: אחרי כמה חודשים ממכתב זה [בעש"ק פר' ויק"פ החודש כ"ד אדר תשמ"ב] הראה לי ידידי היקר הרה"ג מקבל המכתב שליט"א שמציאה גדולה מצא בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רס"ד שכתב בזה"ל: "וכן נ"ל בחומת שילה שלא מצאנו כלל שנכנסו פלשתים וניתצוהו אלא שנשבה הארון. ומי נתץ חומותיו, ומי התיר לנתצו עד היסוד עד שלא נראה שם שורש דבר. אלא ע"כ מפני שבאו שם פלשתים נתחלל, והותר לכל לנתצו ולעשות בו מה שירצו". עכ"ל הגאון חת"ס.

ולכאו' למדנו מדבריו הקדושים שסובר שחורבן שילה היינו שנשבה הארון ע"י פלשתים. [וא"כ צ"ב... רש"י תהלים עד, ח שמשמע שהפלשתים שרפו והחריבו המשכן].

עוד למדנו מדבריו ז"ל שסובר שאפילו אחרי שנאסרו הבמות לעולם מ"מ עדיין קיים איסור נתיצה בחומת שילה. ולכאורה זה כשיטתו הקדושה של החת"ס הנ"ל [או"ח לב] שנשאר איסור 'לא תעשון כן לה' אלוקיכם' על במות יחיד אפילו בשעת איסור הבמות. ואולי י"ל שבאמת כך יפרש החת"ס לדברי רש"י דתהלים הנ"ל, שע"י ביאת הפלשתים לשילה חל עליה הדין של 'ובאו בה פריצים וחיללוה' ושוב הותר לנותצה עד היסוד, דלא כשאר כל במת יחיד. ואולי מפני זה שייך לומר שפלשתים החריבו ושרפו את שילה, וצ"ת בזה. (עש"ק עקב יז מנ"א תשמ"ב)

שער שלישי

עמ' - 90

● הערות והארות

(על סדר הפסוקים)

● לעיונא:

עמ' - 107

תשובות לגיליון הקודם

(מהכמי בי מדרשא)

עמ' - 111

הערות ותמיהות